

Indicis monstrare recentibus abdita rerum.
dabiturque Licentia Sumpta pudenter.

Price Money on the 17th of the month
of May 1730
half a Guinea being of first Payment
for Six Prints of a Marble's Progress
which I promise to Deliver when finished
on Payment one half Guinea more
W. Hogarth

William Hogarth, Boys Peeping at Nature, 1730.

Hvorfor handler Hauges bog ikke om kaffebrygning
— eller hvordan kender man et digt, når man ser et?

Lars Erslev Andersen

Hans Hauge: *Dekonstruktiv teologi.*
Tekster på kanten af det religiøse og det litterære.
Forlaget Anis, Århus 1986.

Da Derrida omkring 1970 blev introduceret for et dansk publikum, bl.a. gennem oversættelsen *Om grammatologi* (1970), var man på universiteterne stærkt optaget af Marx og marxistisk teori. For at få danske teoretikere til at sluge Derrida, blev han derfor præsenteret som materialist og sat ind i en marxistisk kontekst: grammatologien handlede jo om sprogets materialitet, som man sagde. Danske teoretikere lod sig dog ikke narre, idet de hurtigt indså, at grammatologien ikke var en tekstteoretisk underafdeling i et større marxistisk projekt, og interessen for Derrida kønede derfor hurtigt. Kun få fastholdt interessen, deriblandt Peter Kemp, Krause-Jensen, Niels Egebak — og Hans Hauge.

I dag, hvor der ironisk nok i udlandet gøres forsøg på at bringe Derrida i kontakt med Marx (f. eks. af M. Ryan i bogen *Deconstruction and marxism*), er interessen for Derridas projekt betydeligt intensiveret herhjemme og på højde med den bevågenhed, hans projekt nød i udlandet for 15-20 år siden og i øvrigt stadig nyder. Dette hænger utvivlsomt sammen med en stigende opmærksomhed på amerikansk teori, inden for såvel litteraturteori som inden for filosofi, teologi og historieteori. Amerikanerne var hurtige til at annamme Derridas projekt, hvilket resulterede i et fænomen, der ligner en bevægelse og som løber under navnet dekonstruktionisme eller dekonstruktiv kritik. Dette navn — dekonstruktion — markerer samtidig forskellen mellem Derrida og amerikanerne. For hvor amerikanerne næsten ikke kan få nok af at bruge ordet, lagde Derrida tidligt afstand til det og bruger det praktisk taget kun, når han bliver opfordret til at forklare det eller på en eller anden måde forholde sig til det. Dette hænger sammen med hans modvilje mod metoder, f. eks. tekstmodeller.

Dekonstruktionsprojektet har sat sig spor i næsten alle fakulteter, herunder det teologiske, hvor bl. a. Kierkegaard-forskeren Mark C. Taylor har markeret sig. Da Hauges bog bærer titlen *Dekonstruktiv teologi*, kunne man derfor forvente, at den var en præsentation af den amerikanske dekonstruktive (a-)teologi. Det er den ikke. Dernæst kunne man forvente, at den overførte ideerne fra USA på dansk teologi. Det gør den ikke. At den ikke gør nogen af delene forklares i indledningskapitlet og har at gøre med de grundlæggende forskelle på dansk og amerikansk teologi — forskelle, der begrundes i deres ulige institutionelle forankringer. *Dekonstruktiv teologi* er heller ikke — så vidt jeg kan se — et programskrift for en ny dansk teologi. Tværtimod synes titlen subtilt at spille på, at teologi altid har været og fortsat ikke kan undgå at være — dekonstruktiv. Dette skal forstås på den måde, at det ikke er en dekonstruktør, der gennem nogle (metodisk) fastlagte operationer dekonstruerer teksten, men omvendt at teksterne (her de teologiske) altid dekonstruerer sig selv. Jeg er ikke sikker på, om Hauge er enig med mig i dette. I hvert fald stiller han spørgsmålet: "Altså: hvem er det mon egentlig der dekonstruerer, for dekonstruktionen arbejder vel ikke af sig selv, for sig selv, og med sig selv?". Nu kan det være svært at afgøre, om Hauges spørgsmål er bogstaveligt ment eller om det er retorisk. Men det vil ikke være svært at finde teoretikere, der vil svare bekræftende på spørgsmålet. Jeg tænker på Paul de Man. I følge ham er tekster allerede dekonstrueret inden analytikeren går igang. Dette er en af hans pointer i læsningen af Derridas læsning af Rosseau. Men er dekonstruktionen sådan et subjekt, ligesom kapitalen engang var det? Nej, når tekster dekonstruerer sig selv, skyldes det ikke et eller andet væsen, men at tekstens betydningslag aldrig restløst kontrolleres af teksten selv, og endvidere at teksten på grund af dens temporale karakter — dens historiske indskrevethed — altid vil referere til et sprog, hvis betydninger forskydes. Som Barthes har sagt det: "en tekst kan ikke bringes i ro (f.eks. på en bibliotekshylde)". At teologien er dekonstruktiv (= "dekonstruktiv teologi") og derfor ikke behøver at blive dekonstrueret er jo egentlig også det Hauge viser i sin bog. Teksterne behøver kun at blive læst, for læsningen kan ikke undgå at være produktiv. Dette er vist en gammel sandhed, der dog ofte — i læsningen — fortrænges. Derfor kan — paradoksalt nok — en vis dekonstruktiv strategi alligevel være nødvendig. Denne kan — ihukommende filosofihistoriens mange viljer — måske defineres som "viljen til læsning", som øjensynligt har lidt samme skæbne som Nietzsches "vilje til magt", nemlig at blive stækket.

Hans Hauges bog præsenterer sig således som en række læsninger. Allerede i indledningskapitlet, hvor begrebet dekonstruktion

samt Derridas projekt søges ekspliciteret, griber Hauge til en læsning af Kemps *Poétique de l'engagement*. Han giver altså et eksempel og udfra det drages nogle konsekvenser med det resultat, at vi får en instruktiv og klar fremstilling af "det dekonstruktive projekt". Det er i det hele taget en styrke i Hauges bog, at den aldrig forfalder til abstrakt metateori, men hele tiden konkretiserer og udvikler de teoretiske pointer i faktiske læsninger. Efter indledningen følger en serie punktnedslag i tidlige og samtidige, danske og udenlandske teologiske tekster af Grundtvig, Kierkegaard, Olesen Larsen, Bjerg, Kemp, Sløk, Løgstrup. Disse tekster læses uden ekstravagant teoretisk garniture: teksterne citeres og kommenteres og med den største selvfølgelighed får Hauge fremstillet teksternes 'blinde pletter'. Det virker enkelt og er elegant og — tror jeg — stemmer drilsk. Det er således også en bog, der udmærker sig ved at være fornøjelig. Men det er ikke bare drilske narrestreger. I læsningerne får Hauge diskuteret så afgørende problemer som forholdet mellem billedsprog og begrebssprog, mellem kritik og litteratur og mellem fortælling og diskurs. Det hele peger i retning af en gennemgående interesse: forholdet mellem tekst og tolkning. Dette tema — tekst og tolkning — diskuteres mere udfoldet i to afsnit. Dels i afsnittet om Poul Behrendts bog *Bissen og dullen* og dels i præsentationen af neopragmatikeren Stanley Fish. Behrendts bog synes at være et fremragende eksempel på det, Hauge kalder dekonstruktiv læsning. Det skyldes den simulerende attitude Behrendt udviser i forhold til historiske begivenheder og til tekster samt den måde, hvorpå han mere mimer videnskabelig metode end bedriver videnskab. Behrendts tesar får da status af at være "pro-teser". Nu behøver man ikke at dele Hauges begejstring for Behrendts bog (jeg gør det ikke) for at få noget ud af afsnittet. For Behrendt kan ses som en maske for Hauge: Hauges præsentation af Behrendts strategi — hans "dobbeltvidenskab" — er en god præsentation af Hauges strategi. Også bedre end den vi får i bogens appendix, hvor Hauge har smidt masken og lader sig interviewe af H. Friis.

Bogens teoretiske fundament udfoldes i kapitlerne om Stanley Fish, for så vidt man kan regne med et sammenfald i Fish' og Hauges syn på tekster — og det tror jeg man kan. Det er Fish' tese, at tekster *ikke* findes, men at der kun findes læsninger eller tolkninger. Teksten giver ingen anvisninger på, hvordan den skal tolkes: den er "stum, tom og død" (død?). Dette er en gentagelse af Platons syn på skriften: den har taget afsked med ophavsmanden — oprindelsen — og byder sig i dette fravær til for hvem som helst; den hverken udvælger eller bereder sine partnere, men kopulerer som en hore

med alle, som har lyst. Konsekvensen er, at teksten i og for sig kun 'er' til i tolkningen. Også f. eks. lingvistiske og tekstuelle fakta er produkter af fortolkningen. Omgangen med teksten — og her citerer Hauge Nietzsche — er en "Sinn-hinein-Legung". Og teksten kan ikke, da den er stum, forhindre at blive tillagt en hvilken som helst mening. Hvis jeg f.eks. læser Hauges bog ud fra den mening, at den handler om kaffebrygning, så er der ingen objektiv instans, der kan forhindre det. Hauges eksempel er naturligvis et andet: "Der er intet i *Macbeth*, der forhindrer, at det kunne komme til at handle om fodbold" — ganske vist tilføjer Hauge så "men hvem i alverden skulle ønske det?".

Hvis det syn Fish har på tekster svarer til Platons syn på skriften, så er de konsekvenser, der drages til gengæld vidt forskellige. Platon ville jo med sit syn fordømme og forbyde retorikken, mens det for Fish gælder, at kun retorikken forstået som overtalelse er 'tilbage'. Virker en given læsning overbevisende er den rigtig; dvs. Fish udskifter kriterierne sand og falsk med stærk og svag. Fish' tekstbegreb er et radikalt opgør med enhver form for formalisme: tekster er ikke selvberørende enheder og de rummer ingen strukturer, der kan formaliseres: "At læse med Greimas er således at fejllæse alle tekster og læse *som om* de var eventyr". At generelle modeller altid vil indskrive sine procedurer i teksten, kan Fish jo nok have ret i, men med den absolutte afvisning af, at teksten rummer komponenter, der også indskrives sig i læsningen stiller han sig endvidere i modsætning til f.eks. Derrida og de Man (der jo også er 'formalismekritikere'). Paul de Mans påstand er nærmest den omvendte, nemlig at han intet læser ind i teksten og Derrida taler, som bekendt, om en vis "resistance" i teksten. Der synes altså at være et modsætningsforhold mellem dekonstruktion (Derrida, de Man) og ny-pragmatik (Fish, Rorty). Spørgsmålet er alligevel, hvor afgørende denne modsætning er, for det læsesubjekt, som Fish taler om, er ikke bevidsthedsfilosofiens selvberørende og myndige subjekt, der står overfor et objekt (teksten), men er et subjekt, der er indskrevet i en mere almen (symbolsk) orden, en deltager i sprogspil, eller som Fish udtrykker det, er medlem af et fortolkningsfællesskab. Det er fortolkningsfællesskabets sprogspil, der er afgørende for, hvordan tekster læses, hvilken mening de tillægges. Nye læsninger opstår da i randzonerne af dette fortolkningsfællesskab og det er måske derfor, at Hauge som undertitel har kaldt sin bog "tekster på kanten af det religiøse og det litterære". For ved netop at befinde sig i periferien af den religiøse og den litterære diskurs, kan Hauge forsøge at overbevise med sine nye læsninger af Grundtvig, Kierkegaard, Sløk, osv. Dette med at søge ud i periferien minder om Derrida, der også søger kanten (modsat i

øvrigt Baudrillard og Behrendt, der har det bedst når de er i centrum). Måske er modsætningsforholdet mellem dekonstruktion og nypragmatik ikke så stort endda. Dog synes jeg, at det er et uafklaret spørgsmål — også i Hauges bog, der lidt for ubesværet glider fra Derrida til Fish.

Konsekvensen af Fish' teori er relativisme, men ikke en relativisme, der begrunder sig i subjektivismen eller solipsismen. Netop dette tager teorien om fortolkningsfællesskaber højde for. I en vis forstand er der ingen konsekvenser af Fish' relativisme for "efter Fish" kan vi jo bare fortsætte med at læse tekster og skændes om læsningerne, som vi altid har gjort. I en anden forstand er konsekvenserne store. Det radikale er egentligt ikke, at vi kan læse en kogebog som et skuespil, at vi kan læse tekster på uendelig mange måder, men at vi faktisk altid læser dem på forbavsende få måder. Radikaliteten ligger ikke i at promovere en "tekstliberalisme", men må — omend først i anden omgang — omvendt ligge i at stille spørgsmålet om genreforskellene. For Fish og (Hauge) har disse forskelle intet med teksterne at gøre, men er et sociolingvistisk problem. Men er dette ikke blot at flytte 'tekstens scene'? Har vi ikke hermed blot projiceret forskellen på genrer over på forskellen mellem fortolkningsfællesskaber? Stiller vi spørgsmålene "hvordan kender vi et digt, når vi ser et" og "hvorfor handler Hauges bog ikke om kaffebrygning", må vi da ikke i en besvarelse ty til retorisk analyse og ender vi dermed ikke i teksten so oder so? For det er da vel ikke sådan, at fortolkningsfællesskabernes retorik er mere virkelig end teksternes?

Det er en god bog Hauge har skrevet! Ikke alene er den fornøjelig og velskrevet, overbevisende i sin retorik, den provokerer også læseren til genmæle (et yndet udtryk i bogen). Dog kan dens elegance undertiden skjule, at det er nok så komplicerede problemstillinger, den skriver sig ind i: forholdet mellem dekonstruktion og ny-pragmatik, spørgsmålet om subjektet og om retorikkens status (retorik er jo ikke bare en ovtalelsesstrategi — eller er den?). At Hauge mere rejser disse problemer end løser dem, skal han nu ikke lastes for — tværtimod.